

Sara Brezigar, Zaira Vidau

Vloga slovenskih krovnih organizacij SKGZ in SSO pri politični participaciji Slovencev v Italiji

V prispevku je predstavljen razmislek o vlogi slovenskih krovnih organizacij SKGZ in SSO pri politični participaciji Slovencev v Italiji. Na osnovi teoretičnih virov avtorici izpostavljata pomembne vidike koristnosti obstoja krovnih organizacij kot mehanizma politične participacije narodnih manjšin. Na osnovi izsledkov empirične raziskave o predstavnstvu in organiziranosti slovenske skupnosti v Italiji pa predstavitva ključne dileme, s katerimi se soočata SKGZ in SSO pri svojem delovanju, predvsem na področjih reprezentativnosti, procesov odločanja (in organiziranosti) ter vodenja (in z njim povezanega načina delovanja krovnih organizacij), in razmišljata o možnih rešitvah.

Ključne besede: krovna organizacija, SKGZ, SSO, politična participacija, Slovenci v Italiji.

The Role of the Slovene Umbrella Organizations SKGZ and SSO in the Field of Political Participation of Slovenes in Italy

The paper discusses the role of the Slovene umbrella organizations SKGZ and SSO in the field of political participation of Slovenes in Italy. From a theoretical point of view the authors highlight important aspects of the role of umbrella organizations as a view of political participation of national minorities. Moreover, based on the results of an empirical study on representation in organizations of the Slovene community in Italy, they analyse major dilemmas of their functioning related to representation, decision-making processes (in the organization) and leadership and introduce a discussion on possible solutions.

Keywords: umbrella organization, SKGZ, SSO, political participation, Slovenes in Italy.

Correspondence address: Sara Brezigar, Inštitut za narodnostna vprašanja (INV) / Institute for Ethnic Studies, Erjavčeva 26, 1000 Ljubljana, Slovenia, e-mail: sara.brezigar@guest.arnes.si; Zaira Vidau, Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI) / Slovene Research Institute, ul. Beccaria 6, 34133 Trst/Trieste, Italy, e-mail: z.vidau@slori.org.

1. Uvod

Politična participacija narodnih manjšin zajema njihovo sodelovanje v procesih političnega odločanja, ki jih vodijo in upravljajo organi in institucije (nacionalne) države, v kateri živijo narodne manjšine in katere državljani so (praviloma) njihovi pripadniki. Politična participacija se uresničuje na treh ravneh: v odnosu do institucij države, v kateri narodne manjšine živijo, v odnosu do države matičnega naroda in znotraj lastne manjšinske skupnosti. Poleg tega imajo narodne manjšine različne organizacije in posameznike, ki jim narodne manjšine zaupajo in jih pooblastijo, da izražajo, predstavljajo in zagovarjajo kulturne, jezikovne, gospodarske in politične interese narodne skupnosti v procesih političnega odločanja.

Za uresničevanje politične participacije narodne manjšine določijo svoje predstavnike, ki sodelujejo v postopkih političnega odločanja in pogajanja s predstavniki večinskega naroda ter uresničujejo različne interese manjšine. Gre za participacijo, ki se najpogosteje izvaja prek formalnih skupin in/ali združenj posameznikov,¹ z namenom soočanja z družbenimi ali političnimi vprašanji in prenašanja manjšinskih interesov v procese odločanja (Verba 1972, citirano v Carstocca et al. 2015, 8; Žagar 2018).

V prizadevanjih za lasten obstoj in razvoj ter za uresničevanje svojih interesov so nekatere narodne manjšine oblikovale svoja predstavništva. Slovenci v Italiji so primer narodne manjšine, ki je v povojnem obdobju razvila svoj sistem krovnosti. Te predstavniške organizacije so izražale in uresničevale manjšinske interese v zahtevnih družbenopolitičnih pogojih šibke ali sploh neobstoječe pravne zaščite in omejenem številu izvoljenih političnih predstavnikov. Zahtevno obdobje hladne vojne je bilo zaznamovano z diskriminacijo in getoizacijo, saj so večinsko prebivalstvo in državna oblast dojemali slovensko narodno skupnost v Italiji predvsem kot sovražni tujek. Prehod v enaindvajseto stoletje je za slovensko narodno skupnost v Italiji pomenil umestitev v državni in deželni pravni okvir manjšinskega varstva (prim. Vidau 2017a). Spekter političnih zagovornikov njenih interesov se je razširil na izvoljene politične predstavnike na krajevni in državni ravni ter na različna posvetovalna telesa, med katerimi je na primer Paritetni odbor za probleme slovenske manjšine (prim. Vidau 2017b, 2017c). Gre torej za izredno aktualno vprašanje, kako prilagoditi predstavniška telesa, ki so bila primerna za zagovarjanje manjšinskih interesov v določenih zgodovinsko-družbenih okvirih, v sodobni družbeno-politični okvir, ki od njih zahteva nove načine delovanja, komunikacije in notranje ureditve.

Metodologija

Namen prispevka je predstaviti študijo primera o krovnih organizacijah slovenske narodne skupnosti v Italiji, in sicer o Slovenski kulturno gospodarski

zvezi (SKGZ) in Svetu slovenskih organizacij (SSO). V študiji primera bomo analizirali nekatera osrednja odprta vprašanja o sodobnem predstavnstvu manjšin, povezana z demokratičnimi standardi, manjšinskimi pravicami in uresničevanjem interesov narodne skupnosti. Izhajali bomo iz teoretičnih pristopov o politični participaciji narodnih manjšin v Evropi s poudarkom na sodobnih oblikah samovladanja in politične avtonomije teh skupnosti. S pomočjo izsledkov empirične raziskave o predstavnstvu in organiziranosti slovenske skupnosti v Italiji, ki jo je Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI) izvajal leta 2017 (Brezigar & Vidau 2017), napeljujemo na kritični razmislek o vlogi, namenu in umeščenosti krovnih organizacij Slovencev v Italiji v sodobnem demokratičnem družbenopolitičnem okviru.

V omenjeni kvalitativni raziskavi smo zbrali mnenja 16 predstavnikov slovenske narodne skupnosti v deželi Furlaniji - Julijski krajini (FJK): med njimi je bilo pet izvoljenih političnih predstavnikov, sedem predsednikov in direktorjev primarnih slovenskih organizacij in ustanov v tržaški, goriški in videmski pokrajini, predstavnica predstavniškega telesa ter trije novinarji slovenskih medijev (Brezigar & Vidau 2017). Intervjuvance smo prosili, naj izrazijo svoje mnenje o krovnih organizacijah – SKGZ in SSO, pri čemer smo posebno pozornost posvetili vprašanju učinkovitosti predstavnstva Slovencev v Italiji v odnosih do posameznih ravni oblasti ter notranji organizaciji in procesom odločanja slovenskih organizacij in ustanov. Sogovornice in sogovorniki so podali tudi svoje predloge o morebitnih novih predstavniških organih in spremembah obstoječih.

2. Koncept krovnosti in krovne organizacije

Predstavniške organizacije, združenja, zveze in društva, ki omogočajo manjšinskim narodnim skupnostim, da upravljajo različne vidike svojega družbenega življenja brez poseganja narodne večine, pogosto združujemo pod skupnim imenom "krovne organizacije"² (Komac & Roter 2015; Weller 2010, 497). Organizacijsko in vsebinsko oblike krovnosti praviloma niso strankarske narave. Lahko so javnega tipa, če jih predvideva uradni akt, kot na primer ustava ali zakon, ali pa izraz civilne družbe, če gre za združenje državljanov (Komac & Roter 2015). Krovne organizacije združujejo različne organizacije narodne skupnosti, ki so po eni strani samostojne na ravni svojih pravilnikov, delovanja in članstva, po drugi strani pa delujejo usklajeno, ko gre za soočanje z večinskimi institucijami in javnimi odnosi (Vertovec 1996, citirano v Karademir 2018, 185) ter za predstavljanje manjšin v javnem, družbenem in političnem življenju.

Vermeersch (2010, 682–683) ugotavlja, da po mednarodnih standardih³ združenja in organizacije narodnih manjšin uresničujejo participacijo. Narodna manjšina kot taka ne more biti sogovornik državnih ali drugih institucij, ker gre za nedoločeno skupino oseb, ki jih druži pripadnost narodni skupnosti

(Vermeersch 2010, 684). Manjšinska združenja in organizacije so otipljivi akterji, ki izražajo glas skupnosti, in so pogajalski partner v procesih političnega odločanja (Vermeersch 2010, 685). Poleg tega se jim v njihovem okolju priznava predstavnitvo določenega dela prebivalstva in se tudi same tako istovetijo (Vermeersch 2010, 685). Vermeersch (2010, 685) še poudarja, da združenja udejanjajo celotno participacijo državljanov, ki presega zgolj politično participacijo, in torej predstavljajo pomembne komponente demokratične družbe.

Delovanje krovnih organizacij sloni na dogovoru med širšo skupino pripadnikov narodne manjšine, ki te organizacije, združenja, zveze in društva pooblastijo, da jih lahko zastopajo ter določajo in zagovarjajo interese manjšine v procesih (družbenega in političnega) odločanja in na različnih političnih in družbenih omizjih. Njihova vloga kot predstavnitva manjšine običajno temelji na pravnem dokumentu, ki je lahko pravilnik o delovanju ali statut.

Krovne organizacije so po eni strani sredstvo samoorganizacije narodne manjšine, po drugi strani pa za večinske oblasti predstavljajo sogovornika, ki uteleša potrebe in videnje narodne manjšine o različnih vidikih javnega življenja, ki se dotika manjšine in njenih pripadnikov. Manjšinske skupnosti imajo lahko eno ali več krovnih organizacij – odvisno od okoliščin, ki jih opredeljujejo njihove specifične situacije, in razvoja pravnega okolja, v katerem živijo, njihovih specifičnih potreb in interesov ter njihove notranje strukturiranosti in organiziranosti.

Kadar ima manjšina zgolj eno krovno organizacijo, se lahko sprašujemo, če morda težko zajame celoten spekter pogledov članov te skupnosti, še posebej, če so pogledi raznoliki ali če številni posamezniki ne sodelujejo v krovni organizaciji. To lahko vodi v vprašanja o reprezentativnosti krovne organizacije in poraja dvome, če je zares odraz volje narodne skupnosti, kar lahko privede do izstopa vidnih predstavnikov in pojava novih organizacij, ki se poskušajo uveljaviti kot krovne organizacije manjšine (npr. Vermeersch (2006) o primeru Romov na Madžarskem). Krovne organizacije so zaradi svoje narave podvržene vprašanju predstavnitva in notranje demokracije (prim. Vermeersch 2010), saj predstavljajo del civilne družbe, ki pogosto ni natančno evidentirana in določena, kot to velja v od države reguliranih procesih politične participacije (npr. izvolitev političnih predstavnikov v lokalna predstavniška telesa ali parlament). Notranja demokracija se udejanja na več ravneh. Najprej omenjamo interne volilne procese, ki omogočajo izbor voditeljev ali kandidatov v različne javne posvetovalne organe, ki morajo spoštovati demokratična pravila in veljavni pravni red ter morajo biti izpeljani na transparenten način (Weller 2010, 496). Drugo raven predstavljajo procesi odločanja znotraj manjšinske organizacije, ki morajo biti čim bolj inkluzivni (Prina 2016, 215). In tretjič, manjšinske organizacije morajo razpolagati z mehanizmi, ki preprečujejo monopolizacijo virov s strani njihovih voditeljev oziroma onemogočijo, da bi vodje postavljali svoje interese pred interese skupnosti (Prina 2016, 215).

Vendar sta, kot poudarja Weller (2010, 497), samoorganizacija in oblikovanje načinov predstavnštva stvar manjšinske skupnosti. To velja tudi na primer v Sloveniji, ki ima razvejan in s strani države predpisan sistem upravljanja manjšinske skupnosti (in evidentiranja članstva v njej na osnovi dvojne volilne pravice) in kjer je kot krovna organizacija italijanske narodne skupnosti zakonsko opredeljena Obalna samoupravna skupnost italijanske narodnosti (Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih 1994, 9. člen). Poleg nje so pripadniki italijanske skupnosti ustanovili še društvo Italijanska unija (Unione Italiana 2020), ki v mnogih pogledih deluje kot krovna organizacija italijanske skupnosti.⁴ Kot takšno jo priznava tudi javnost,⁵ čeprav formalnoppravno nima tega statusa in ji ga tudi Republika Slovenija formalno ne priznava.^{6,7}

Čeprav imajo krovne organizacije v različnih državah različno urejen svoj formalnoppravni status, delujejo navzven kot predstavnštvo narodne manjšine in so kot take nosilke temeljne politične vloge odločanja in upravljanja narodne manjšine. Kot take navzven sodelujejo v procesih političnega odločanja z večinskim narodom države, v kateri živijo in delujejo.

Formalnopravno so odnosi med krovnimi organizacijami in državo izjemno raznoliki. Krovni organizaciji slovenske narodne manjšine v Italiji SKGZ in SSO je na primer dežela Furlanija - Julijska krajina priznala kot svoja sogovornika v deželnem Zakonu o zaščiti slovenske jezikovne manjšine št. 26 z dne 16. novembra 2007. V nekaterih primerih je ta vez med krovnimi organizacijami in državo še tesnejša. Pri nemški manjšini na Danskem na primer upravni odbor krovne organizacije BdN (Bund Deutscher Nordschleswiger) določi osebo, ki postane vodja sekretariata za nemško manjšino pri danski vladi v Kopenhagnu (Becker-Christensen 2014). Ponekod pa so te vezi med krovnimi organizacijami in državo manj formalizirane oziroma bolj razrahljane, kot v navedenem primeru italijanske skupnosti v Sloveniji, kjer sobivata dve obliki krovnosti – formalna in zakonsko določena krovnost Obalne samoupravne skupnosti in neformalna, vendar obče sprejeta krovnost Italijanske unije (prim. Komac & Roter 2015).

Nastanek krovnih organizacij in njihovo obliko delovanja torej pogojujejo družbenopolitične in zgodovinske okoliščine, v katerih so te nastale. Nekatere manjšinske skupnosti imajo eno krovno organizacijo, druge več takšnih organizacij, ki predstavljajo manjšinsko skupnost v vsej njeni raznolikosti. Za večinske oblasti je pogosto najbolj problematična velika razpršenost predstavnštva manjšine. V nekaterih primerih, kot na primer na Češkem, je predstavnštvo zelo razdrobljeno med različne manjšinske in nevladne organizacije (Weller 2010, 497),⁸ zaradi česar večinske oblasti težko določajo svojega sogovornika, manjšina pa težko koherentno artikulira svoje potrebe. Velika razdrobljenost predstavnštva včasih privede celo do tega, da večinske oblasti pozovejo manjšinsko skupnost k oblikovanju krovne organizacije, ki bi artikulirala njene potrebe in poglede, kot na primer v Črni gori in Srbiji (Weller 2010, 497).

3. Samoorganizacija manjšinskih skupnosti: teritorialna, kulturna in krajevna avtonomija

Krovne organizacije, združenja, zveze in društva narodnih manjšin lahko uvrstimo v najnaprednejšo obliko politične (in družbene) participacije narodnih manjšin, in sicer avtonomijo in samovladanje/samoupravo za narodne manjšine (Pan & Pfeil 2003), ki so naseljene na avtohtonem ozemlju in želijo upravljati svoje interne zadeve brez poseganja večine na tem območju oziroma v državi, kjer živijo.⁹ Pri tem se avtonomija in samovladanje/samouprava pojavljata v treh oblikah: teritorialni,¹⁰ kulturni in krajevni¹¹ (Lapidoth 1997, citirano v Benedikter 2009, 38–41; Pan & Pfeil 2003, citirano v Benedikter 2009, 38–41). Krovne organizacije, združenja, zveze in društva narodnih manjšin spadajo v kulturno ali osebno avtonomijo, ki zadeva primere, ko narodne ali jezikovne manjšine na določenem teritoriju ne tvorijo večinskega prebivalstva (Benedikter 2009, 39). Praviloma sta kulturna ali osebna avtonomija zagotovljeni posameznim pripadnikom manjšine. Benedikter (2009, 39) pojasnjuje, da zagotavlja narodni skupnosti kot specifični manjšinski skupnosti, da se samostojno upravlja s pomočjo lastnih institucij. Ta oblika avtonomije je po avtorjevem mnenju še posebej primerna za narodne manjšine, ki so razpršene na teritoriju, kot je slovenska narodna skupnost v Italiji.

Da lahko organizacije opredeljujemo kot krovne, morajo izpolnjevati nekatere pogoje. Benedikter (2009, 39) navaja, da se avtonomija nanaša na skupino oseb v obliki društva ali združenja, ki mora manjšino priznati kot dovolj demokratično reprezentativno, po možnosti organizirano v obliki registriranega pravnega subjekta. To združenje oseb je nato nosilec kulturne avtonomije v imenu manjšine (Benedikter 2009, 39). Vključevati mora znaten delež pripadnikov manjšine (Benedikter 2009, 39). Pravilnike delovanja teh organizacij morajo sprejeti in priznati demokratično izvoljeni predstavniki (Benedikter 2009, 39). Benedikter (2009, 39) poudarja, da mora kulturna avtonomija vključevati vse vidike, ki so bistveni za ohranjanje, varstvo in razvoj identitete narodne manjšine: splošne kulturne zadeve, izobraževalni sistem in medije v manjšinskem jeziku, materialno dediščino narodne manjšine in njene toponime, izpostavljanje simbolov narodne manjšine ter druge dejavnosti, ki so koristne za ohranjanje in izvajanje manjšinskih pravic. Pomembno je, da hkrati obstajajo mehanizmi zagotavljanja odgovornosti, ki omogočajo pripadnikom narodne skupnosti in članom krovne organizacije določeno mero nadzora nad obnašanjem svojih predstavnikov (Carstocca et al. 2015, 10).

Kompleksen družbenopolitični proces grajenja nacionalnih držav ob koncu devetnajstega in na začetku dvajsetega stoletja je povzročil medetnične konflikte na različnih medkulturnih in stičnih območjih, kjer na novo oblikovane državne meje niso sovpadale z etničnimi ter so ločevale območja in narodne skupnosti, ki so nekoč živele pod skupno politično streho. Tako so se oblikovale narodne

manjšine, ki so zaradi nove državne meje postale v očeh večinske javnosti podaljški naroda sosednje države v tujerodni državi. Tako ima Republika Slovenija narodne skupnosti/manjšine v vseh državah, s katerimi meji. Narodne skupnosti/manjšine, ki so se znašle v družbenopolitično nedominantnem položaju, so odreagirale tako, da so oblikovale svoje krovne organizacije, ki so v novih, običajno zahtevnih pogojih lahko zagovarjale svoje manjšinske pravice.

4. Slovenci v Italiji ter krovni organizaciji SKGZ in SSO

Slovenska narodna skupnost v Italiji nima pravno zajamčenih oblik upravne ali politične avtonomije na pokrajinski ali občinski ravni, kot jih pozna v Italiji na primer avtonomna pokrajina Bocen (Južna Tirolska). Gre za narodno manjšino, ki poseljuje vsaj 32 občin¹² v tržaški, goriški in videmski pokrajini dežele Furlanije - Julijske krajine. Gre torej za primer kulturne avtonomije z dvema krovni- ma organizacijama na čelu, ki pod svojim okriljem združujeta večino slovenskih ustanov in organizacij na Tržaškem, Goriškem in Videmskem. To sta SKGZ in SSO, ki sta v sklopu deželnega zaščitnega zakona št. 26/2007 priznani kot referenčni organizaciji slovenske narodne skupnosti v Italiji.

Organizaciji sta izraz civilne družbe, a nastopata v politični areni kot so- govornika z različnimi evropskimi ter državnimi in krajevnimi političnimi insti- tucijami v Italiji in Sloveniji. Trenutna oblika organiziranosti z dvema predstavi- niškima organizacijama, in sicer SKGZ in SSO, na vrhu izhaja iz povojnega zgo- dovinskega razvoja. Kot ugotavljata Bajc in Klabjan (2008, 29), je bilo treba po drugi svetovni vojni na novo postaviti slovenske kulturne ustanove, orga- nizacije in šolstvo. Fašizem je namreč ukinil njihov obstoj, slovenska skupnost kot taka je hkrati utrpela hudo fizično, kulturno, gospodarsko in moralno škodo. Tudi na Videmskem so po vojni zahtevali priznanje slovenske prisotno- sti, slovenskih šol in javne rabe slovenščine na tem območju (Stranj 1992). Večinski del slovenske narodne skupnosti v Italiji je bil zaradi aktivne so- udeležbe v narodnoosvobodilnem boju in Osvobodilni fronti povezan s tak- ratno jugoslovansko oblastjo in njeno politično-ideološko usmerjenostjo. Jugo- slovanska država je namreč podpirala povojno obnovo slovenskih organizacij. Iz te kulturne in politične sredine je leta 1954 zrasla prva krovna organizacija Slo- vencev v Italiji: SKGZ. SSO je kot protiutež nastal pozneje, leta 1976, potem ko se je od šestdesetih let dvajsetega stoletja naprej razvilo tudi delovanje katoliško in liberalno usmerjenih Slovencev v Italiji (Troha 2004, 146–147). Po Bajcu in Klabjanu (2008, 29) je med Slovenci v Italiji ta ideološka razdelitev na relaciji komunizem–protikomunizem posledično pogojevala bodisi družbenokulturno bodisi politično participacijo v volilnem sistemu. Navajata, da je ta ideološka razdelitev pomenila tudi ločenost organizacij in ustanov na kulturnem, me- dijskem, družbenem, političnem in gospodarskem področju, saj so te delovale pod ideološkim okriljem ene ali druge krovne organizacije. Dejanska učinkovitost

sistema ideološke razdelitve slovenskih organizacij in ustanov pod okriljem dveh krovnih organizacij ter posledično pogosto obstoj dvojnih organizacij/ organizacijskih oblik v istih panogah znotraj slovenske narodne skupnosti v Italiji sta še posebej vidna od prehoda v enaindvajseto stoletje (Bajc et al. 2008; Bogatec & Vidau 2017; Brezigar & Vidau 2018; Brezigar 2015, 2016).

Izzive, s katerimi se soočata krovni organizaciji Slovencev v Italiji, lahko smiselno uvrstimo v tri prepletajoče se tematske sklope: v prvem tematskem sklopu so izzivi, ki se pojavljajo na področju reprezentativnosti krovnih organizacij, oziroma njune zmožnosti, da zastopata in predstavljata skupnost. Izzivi na tem področju v veliki meri izvirajo iz same narave krovnih organizacij, ki so v osnovi članske organizacije, podeljena pa jim je pristojnost, da zastopajo celotno skupnost. Drugi tematski sklop zajema izzive na področju načina dela krovnih organizacij – torej njihove organizacije in samoorganizacije ter notranje demokracije, predvsem v razmerju do organizacij članic (t. i. primarnih članic). V ta sklop spadajo tudi izzivi na področju zagotavljanja učinkovitosti dela krovnih organizacij, predvsem v smislu njihove učinkovitosti pri uveljavljanju manjšinskih pravic. Tretji sklop izzivov pa se nanaša na sisteme odločanja krovnih organizacij oziroma na vprašanje, kako potekajo procesi sprejemanja odločitev.

V nadaljevanju bomo na osnovi percepcij in mnenj nekaterih predstavnikov slovenske skupnosti osvetlili izzive in dileme delovanja krovnih organizacij na treh omenjenih tematskih področjih.

4.1 Reprezentativnost krovnih organizacij

Ena izmed ključnih nalog SKGZ in SSO je, da predstavljata slovensko skupnost v Italiji in zastopata njene interese v odnosu do oblasti – tako v Italiji kot v Sloveniji.¹³ Obe krovni organizaciji temeljita na članstvu, pri čemer velja opozoriti, da so člani SSO kolektivne organizacije, člani SKGZ pa kolektivne organizacije in posamezniki. Člani SSO so “posamezna društva in federacije” (SSO 2020, 4. člen Statuta), članstvo v SKGZ pa je opredeljeno takole:

Člani SKGZ so organizacije, združenja, društva, skupine, zavodi, inštituti in ustanove (v nadaljevanju kolektivni člani), ki delujejo na kulturnem, izobraževalnem, gospodarskem, športnem, rekreacijskem, medijsko-informacijskem, podpornem, socialnem in drugih področjih v korist slovenske jezikovne manjšine.

Člani SKGZ so lahko tudi fizične osebe (v nadaljevanju individualni člani), ki se prepoznavajo v njeni zgodovini in ciljih. (SKGZ 2015, 4. člen Statuta)

Obe krovni organizaciji torej sestavljajo kolektivni člani, ki so lahko bodisi navadne organizacije bodisi združenja teh organizacij (t. i. zveze, federacije ali združenja). K temu je treba pri krovni organizaciji SKGZ dodati še individualne člane. Številne organizacije so vključene hkrati v obe krovni organizaciji.

Sistem članstva v krovnih organizacijah je zapleten v smislu, da zajema člane/-ice, ki delujejo na različnih nivojih skupnosti in katerih vpliv na samo delovanje skupnosti je različen. Prav ta širina članstva pa vsaj navidezno omogoča krovnicima organizacijama, da sta čim bolj inkluzivni in torej reprezentativni pri predstavljanju slovenske manjšinske skupnosti in njenih interesov. Sogovorniki v raziskavi so v zvezi z reprezentativnostjo SKGZ in SSO v odnosu do oblasti in slovenske narodne skupnosti podali zelo raznolika mnenja, opozorili pa so tudi na nekatere izzive.

Na področju reprezentativnosti do oblasti je na primer intervjuvanec 5 ocenil kot pozitivno, da krovni organizaciji sodelujeta s političnimi oblastmi v Rimu in Ljubljani. V odnosu do dežele Furlanije - Julijske krajine pa po njegovem mnenju delujeta nekoliko preveč konservativno. Intervjuvanec 13 je pozitivno ocenil reprezentativnost krovnih organizacij, saj sta prisotni na terenu in imata organe, ki se sestajajo. Predsednika sta po njegovem mnenju aktivna in imata dober odnos. Intervjuvanec 10 je ocenil, da sta krovni organizaciji v odnosu do oblasti učinkoviti predvsem takrat, kadar delujeta usklajeno. Intervjuvanec 15 pa je poudaril, da sta krovni organizaciji sogovornik dežele Furlanije - Julijske krajine, kar jamči, da slovenska skupnost obstaja kot priznan subjekt. Nekateri intervjuvanci so bili nekoliko bolj kritični do sposobnosti krovnih organizacij, da predstavljajo manjšinsko skupnost in zagovarjajo njene interese. Intervjuvanec 9 meni, da je reprezentativnost obeh krovnih organizacij šibka in da bi potrebovali boljše organizirano politično zastopstvo, ki bi postavljalo jasno formulirane in utemeljene zahteve ter se pogajalo z oblastmi. Trenutno imajo oblasti več sogovornikov, in sicer poleg obeh krovnih organizacij še stranke; intervjuvanec meni, da bi bilo bolje, če bi se z oblastmi pogovarjal le en subjekt.

Intervjuvanec 9 torej izpostavlja dualnost predstavnštva manjšine v odnosu do oblasti, ki zajema krovne organizacije in na splošnih volitvah izvoljene politične predstavnike. Vodstvo krovnih organizacij predstavlja civilno družbo in govori v imenu celotne skupnosti, čeprav jih prvenstveno izvoli omejen del skupnosti, ki mu pravimo organizirani del slovenske skupnosti. Njihova teža izhaja iz tega, da predstavljajo skupnost kot celoto, medtem ko teža političnih predstavnikov (ki predstavljajo zgolj svoje volivce) izhaja iz načina, kako so bili izbrani ali izvoljeni – na splošnih volitvah.

Na to dihotomijo, da krovne organizacije predstavljajo skupnost kot celoto, njihovo delo pa odraža zgolj organizirani del skupnosti, posebej opozarjajo intervjuvanci. V tem namreč vidijo pomemben izziv, s katerim se soočata krovni organizaciji, čeprav je njuno članstvo zastavljeno široko. Po besedah intervjuvanca 16 SKGZ in SSO odražata le v manjši meri celotno slovensko skupnost v Italiji, saj v primerjavi s preteklostjo, ko se je večina njenih pripadnikov opredeljevala za eno ali drugo opcijo, danes veliko Slovencev v Italiji ni včlanjenih v nobeno organizacijo. Intervjuvanec 7 je prav tako ugotavljal, da veliko slovensko govorečih posameznikov ni vključenih v delovanje slovenskih organizacij in ustanov.

S tem so povezane tudi dileme, ki so jih intervjuvanci izpostavljali pri vprašanju o tem, koliko sta krovni organizaciji reprezentativni do skupnosti, ki jo zastopata. Intervjuvanec 10 je na primer potrdil, da sta SKGZ in SSO odraz slovenske narodne skupnosti v Italiji – v mejah sodobne družbe, kjer se nekateri posamezniki tako ne prepoznavajo v ničemer. Nadalje je ugotavljal, da se problem reprezentativnosti krovnih organizacij povezuje s širšim družbenim pojavom vedno večjega individualizma in družbenopolitične neaktivnosti posameznikov. Tudi intervjuvanca 3 in 11 menita, da je vprašanje predstavnštva splošni družbeni problem, ki se pojavlja ne le pri krovnih organizacijah, temveč tudi širše v strankah, sindikatih itd. Dodala sta, da je opisano stanje na področju participacije odraz širše družbene krize, ki jo doživljajo politika ter tradicionalne oblike predstavnštva in strank, sploh v Italiji. Po njunem mnenju ljudje težko sprejemajo, da se nekdo drug odloča v njihovem imenu.

Intervjuvanci torej nakazujejo, da je sistem predstavnštva, na katerem so zasnovane krovne organizacije, v neskladju s trendi, ki jih opažamo pri političnem predstavnstvu v demokratičnih državah na splošno. Ti vključujejo manjši splošni interes za politično udejstvovanje (Giovannini 1988; Tuorlo 2006; Bertozzi 2015), hkrati pa tudi želje po bolj neposrednih oblikah vplivanja na politični proces, ki postavljajo pod vprašaj in spreminjajo obstoječe modele predstavniške demokracije (Floridia & Vignati 2014; Biorcio & Natale 2013; Bickerton & Invernizzi Accetti 2018). Tak trend odražajo številna politična gibanja, kot so Gibanje 5 zvezdic (v Italiji), Podemos (v Španiji) ali Piratsko gibanje na Islandiji (Vittori 2017; Gerbaudo & Screti 2017; Burkart 2014). S to tematiko pa intervjuvanci počasi posegajo že v drugi sklop izzivov, s katerimi se soočajo krovne organizacije – njihovo notranjo organizacijo in samoorganizacijo ter procese odločanja.

4.2 Organiziranost in procesi odločanja krovnih organizacij

Intervjuvanci 1, 2, 7 in 15 so bili kritični do procesov odločanja znotraj krovnih organizacij. Želijo si več demokracije, ki naj se kaže tudi z doslednejšim vključevanjem izvršnih odborov in članic v obravnavo ključnih vprašanj skupnosti. Zdi se, da so te kritike precej podobne tistim, ki so se pojavile pri reprezentativnosti (Gerbaudo & Screti 2017; prim. Floridia & Vignati 2014; Biorcio & Natale 2013; Burkart 2014) in ki nakazujejo potrebo po bolj poglobljenem in neposrednem sodelovanju pri (političnem) odločanju (prim. Bickerton & Invernizzi Accetti 2018; Deseriis 2017).

Pri iskanju rešitev za povečanje demokratičnosti odločanja pri delovanju krovnih organizacij (oziroma manjšine na splošno) je intervjuvanec 6 predlagal, da bi morali vodstvo in predstavniški organi slovenske narodne skupnosti v Italiji tudi v nekakšnem parlamentu ali drugem novem predstavniskem telesu zasnovati program delovanja in cilje, ki bi bili uresničljivi in sprejemljivi za

vsakega pripadnika te skupnosti, s sporočilom, da "se spleča biti manjšina v tem prostoru v smislu kulturne raznolikosti, možnosti, priložnosti". Drugi intervjuvanci rešitve vidijo v izboljšanju obstoječega sistema, predvsem v krepitvi komunikacije med krovno organizacijo in njenimi članicami. Intervjuvanec 14 bi si na primer od obeh krovnih organizacij želel več stikov s članicami, ki delujejo na terenu, na primer v obliki rednih srečanj, na katerih bi njuni predstavniki predstavili cilje in namene. Meni, da bi morali predstavniki krovnih organizacij bolj prisluhniti članom društev in aktivnim posameznikom, tako da bi se lahko odločitve sprejemale od spodaj navzgor. Intervjuvanec 1 predlaga, da se ta povezanost bolj institucionalizira, in sicer tako, da bi predstavniki SKGZ in SSO vstopili v upravne odbore primarnih organizacij, s čimer bi se bolj vključili v delovanje članic.

Intervjuvanci v kvalitativni študiji imajo precej enoten pogled na to, da bi bilo treba izboljšati procese odločanja v smeri bolj razčlenjene inkluzivnosti in intenzivnejše komunikacije, hkrati pa predlagajo različne poti, kako bi to idejo uresničili. Po eni strani predlagajo izboljšanje obstoječega modela z večjo povezanostjo med krovnicima organizacijama na eni strani ter primarnimi organizacijami in zvezami na drugi. Po drugi strani pa predlagajo ustanovitev neke vrste predstavniškega telesa (parlamenta), ki bi z neposrednimi volitvami okrepilo demokratičnost procesov odločanja v skupnosti (ali nadomestilo delegatski sistem, po katerem se izvajajo volitve med člani obeh krovnih organizacij). V tej rešitvi intervjuvanec 6 vidi predvsem pot do izboljšanja načina dela krovne organizacije – z jasnimi prioritetami in cilji, s čimer se dotika že tretjega sklopa izzivov krovnic organizacij

4.3 Vodenje in način dela krovnic organizacij

Tretji sklop izzivov, s katerimi se soočata krovni organizaciji, se nanaša na njihov način dela oziroma organizacijo, ki zajema vse od postavljanja prioritet in programa dela do vzdrževanja odnosov s člani na teritoriju, ki ga poseljuje slovenska skupnost. Intervjuvanec 8 na primer opaža, da je predvsem SKGZ, ki jo bolje pozna, zelo oddaljena od ljudi; ljudje v društvih je niti ne poznajo, še manj pa ji zaupajo, saj ne vidijo otipljivih rezultatov. Intervjuvanca 13 in 14 pogršata ustrezno vizijo in strategijo delovanja slovenske skupnosti v Italiji oziroma jasno opredelitev ciljev, ki jih mora skupnost doseči. Opažata, da se posledično odločitve pogosto sprejemajo sproti, brez programske podlage. Intervjuvanec 8 meni, da sicer krovni organizaciji nista vedno učinkoviti v pogajanjih z oblastmi in pri reševanju konkretnih problemov svojih članic. Oba predsednika se po njegovih besedah dnevno soočata z nešteti in kompleksnimi vprašanji delovanja svojih članic, zato je nemogoče, da bi podrobno poznala vse. Sestaviti bi morala skupino strokovnjakov oziroma strokovno službo, ki bi jima bila v oporo pri posameznih resorjih in temah, npr. za področje jezika,¹⁴ izobraževanja¹⁵ itd.

Intervjuvanec 8 je še ugotavljal, da deklaracije, ki jih sproti dajeta obe krovni organizaciji, članicam niso v pomoč, če potem ni konkretnih dejanj.

Iz odzivov intervjuvancev je mogoče razbrati, da se krovni organizaciji soočata z izzivi tako na področju operativnega vodenja kot (načina) organizacije dela. Pri tem prav gotovo ni v pomoč dejstvo, da sta predsednika krovnih organizacij v Italijanski republiki v bistvu (neplačani) funkciji, ki predpostavljata popolno angažiranost človeka. Poleg tega mora predsednik imeti tudi takšne vodstvene sposobnosti, ki zahtevajo upravljanje izjemno raznolike in kompleksne mreže organizacij, v katerih poteka veliko dela na prostovoljni osnovi. Če želi poleg notranje organiziranosti tudi učinkovito zastopati interese manjšinske skupnosti, mora imeti tudi večine delovanja v politiki. Zaradi teh posebnosti se krog potencialnih predsednikov krovnih organizacij zelo hitro zoži (najprej) na posameznike, ki jim službene in druge obveznosti omogočajo, da se odločijo za to funkcijo. Malo pa je nedvomno tudi pripadnikov manjšine, ki bi v svoji profesionalni karieri izpilili vodstvene veščine in politične veščine do te mere, da bi bili kos nalogi učinkovitega vodenja skupnosti. Predlog strokovne skupine, ki naj bi po resorjih pomagala predsedniku, je poskus iskanja rešitve, ki bi povečala učinkovitost krovnih organizacij z uvedbo nekega bolj programskega, načrtovanega pristopa k delu.

5. Sklep

Predstavljene dileme delovanja krovnih skupnosti izvirajo iz večne dihotomije med družboslovci o tem, ali je zagotavljanje manjšinskih pravic smiselno in moralno upravičeno (Vermeersch 2015). Po eni strani zagovorniki liberalne demokracije prisegajo na nevtralnost države v odnosu do etnokulturne raznolikosti in opozarjajo, da institucionalizacija etničnih meja spodkopava čezmejne identitete, medetnično solidarnost in lahko vodi v etnične konflikte (Vermeersch 2015). Po drugi strani pa Kymlicka (2001, citirano v Vermeersch 2015) in podobni avtorji menijo, da mora biti klasična liberalna teorija odprta do zagotavljanja manjšinskih pravic, saj države niso nikoli etnično nevtralne. Dileme in izzivi, s katerimi se sooča slovenska skupnost v Italiji, nedvomno izhajajo iz uveljavljenega koncepta zaščite relativno majhne etnolingvistične skupnosti v sistemu liberalne demokratične države po modelu država v državi, ki pa temelji na konceptu individualne zaščite pripadnikov manjšinskih skupnosti. Percepcijo, da je jedro narodne skupnosti, ki sodeluje v procesih odločanja, majhno in da se tu pojavlja demokratični deficit, je po eni strani mogoče utemeljiti z že omenjenimi sodobnimi trendi po vedno bolj neposredni in participativni demokraciji (Floridia & Vignati 2014; Biorcio & Natale 2013). Po drugi strani pa prav etnična in jezikovna zasnova skupnosti ustvarjata etnične meje, ki ne glede na njihovo propustnost *de facto* zamejujejo samo jedro skupnosti in nanj osredotočajo sprejemanje odločitev, ki se dotikajo vseh pripadnikov skupnosti –

tudi tistih, ki sebe identitetno postavljajo na mejo med manjšinsko in večinsko skupnostjo. Gre namreč za jedro, ki na osnovi zgodovinsko pogojenega mehanizma sprejema odločitve v imenu skupnosti in ki se je skozi desetletja krčilo, z njim pa tudi njegova legitimnost pri sprejemanju odločitev.

Rezultati zgornje analize pokažejo nastalo dihotomijo med potrebo po predstavnstvu in potrebo po funkcionalni integraciji v sodobne družbeno-politične manjšinske in splošno-večinske dinamike, ki je značilna za vse narodne manjšine. Po eni strani narodne skupnosti potrebujejo raznolike oblike predstavnstva tudi v obliki krovnih organizacij, zato je nemogoče zamišljati si njihovo nenadno ukinitve. Snovanje novih teles in orodij politične participacije je namreč dolgoročen in zahteven proces. Narodna skupnost si lahko zamišlja nove oblike krovnosti, jih začinja razvijati in medtem ohranja obstoječa telesa z namenom, da jih v določenem trenutku nadomesti. Vendar takšni procesi zahtevajo veliko časa in finančnih sredstev, po drugi strani pa lahko sistem, ki se mu funkcionalnost iz leta v leto zmanjšuje, manjšino pri svojih naporih za obstoj bolj omejuje kot krepi.

Nekateri intervjuvanci vidijo rešitev v obogatitvi in preoblikovanju trenutnega sistema vodenja skupnosti s skupnim predstavnškim telesom. Ta pot bi vodila v večjo demokratičnost procesov odločanja in (domnevno) jasnejše postavljanje (skupnih) prioritet manjšinske skupnosti. Ta predlog ni brez težav, saj poleg zgodovinske determiniranosti trenutnega sistema zahteva soočenje s perečimi vprašanji, kot so: kako sestaviti volilne sezname za takšno predstavnško telo, kako opredeliti volilne upravičence, da bi se procesi odločanja razširili iz jedra na večji del skupnosti in bi tako zapolnili demokratični deficit, kako preprečiti zlorabe takšnega sistema, ali ima manjšinska skupnost sploh dovolj angažiranih posameznikov, da bi lahko takšno predstavnško telo delovalo, in to učinkovito, kako zagotoviti finančna sredstva za delovanje takega strokovnega organa in honorarje za njegove člane, in ne nazadnje, kako v predstavnškem telesu zagotoviti varstvo manjšine v manjšini, ki jo pooseblja krovna organizacija SSO. Nekateri predlogi, ki se pojavljajo, predpostavljajo, da bi večji del skupnosti, ki ni vključen v njeno jedro in v delo krovnih organizacij, želel sodelovati pri njenem upravljanju.

Poleg tega velja opozoriti, da je v skupnostih, ki so kadrovsko omejene in katerih ohranjanje temelji na krhki mreži številnih (tudi prostovoljnih) organizacij na terenu, relativno preprosto sesuti obstoječi model. Vendar je treba upoštevati, da mreža na terenu sloni na tem modelu in bi bilo zelo tvegano odpraviti desetletja izkušenj delovanja, zato da bi šele iskali recept za nove oblike. Pri tem je treba tudi upoštevati, da gre za skupnosti, ki se desetletja dnevno borijo za svoj obstoj, se soočajo z asimilacijo in zmanjševanjem števila pripadnikov, na teritoriju so vedno bolj razpršene in s spremembami v evropskem kulturnem prostoru ne pridobivajo na pozornosti (in financiranju).

Navedenim vprašanjem in pomislekom bi lahko dodali še kopico drugih, ki nakazujejo težko izvedljivost predloga o manjšinskem parlamentu oziroma enotnem zastopništvu. Vendar bi bilo ne glede na ovire pri izvedbi tega predloga smiselno razmisliti o možnostih povečanja demokratičnosti odločanja v krovnih organizacijah, saj je to ključni izziv, na katerega opozarjajo intervjuvanci. Poleg tega predstavlja izziv tudi vprašanje, kako krepiti predstavništvo s pomočjo učinkovite komunikacije s čim širšim krogom manjšinskih pripadnikov.

V danih okoliščinah in upoštevaje dosednji razvoj predstavništva slovenske skupnosti v Italiji velja razmišljati predvsem o prenovi in razvoju krovnih organizacij, o njunem tesnejšem sodelovanju in povezovanju, ki bi omogočilo poenotenje stališč, ko gre za ključne interese in potrebe skupnosti. Smiselno bi bilo razmišljati tudi o povečanju njune sposobnosti za odzivanje na aktualne razmere in dileme za redefinicijo lastne vloge v prostoru, ki ga naseljujejo.

Literatura in viri

- Bajc, G., Jagodic, D., Klabjan, B., Mezgec, M. & Vidali, Z. (ur.), 2008. *Pre-misliti manjšino. Pogleди reprezentativnih predstavnikov Slovencev v Italiji in pravno-politični okvir*. Založba Annales, SLORI, Koper, Trst.
- Bajc, G. & Klabjan, B., 2008. "Manjšina v gibanju": zgodovinski pregled politično-pravnega položaja slovenske manjšine v Italiji. V G. Bajc, D. Jagodic, B. Klabjan, M. Mezgec & Z. Vidali (ur.), *Pre-misliti manjšino. Pogleди reprezentativnih predstavnikov Slovencev v Italiji in pravno-politični okvir*. Založba Annales, SLORI, Koper, Trst, 20–39.
- Bandelj, L., 2018. Novi predsednik Unije Italijanov je Maurizio Tremul. Radio Koper, 9. julij 2018, <https://www.rtvsl.si/radiokoper/novice/novi-predsednik-unije-italijanov-je-maurizio-tremul/460286> (dostop 1. 6. 2020).
- Becker-Christensen, H., 2014. *From Confrontation to Cooperation: The Danish-German Minority Model*. The Danish Consulate General in Flensburg, Flensburg.
- Benedikter, T., 2009. *The World's Modern Autonomy Systems: Concepts and Experiences of Regional Territorial Autonomy*. EURAC, Bocen.
- Bertozzi, R., 2015. Youth Policies and Youth Participation: From Beneficiaries to Actors. *Italian Journal of Sociology of Education* 7 (1), 118–147.
- Bickerton, C. & Invernizzi Accetti, C., 2018. "Techno-Populism" as a New Party Family: The Case of the Five Star Movement and Podemos. *Contemporary Italian Politics* 10 (2), 132–150.
- Biorcio R. & Natale, P., 2013. *Politica a 5 stelle: Idee, storia e strategie del movimento di Grillo*. Giangiacomo Feltrinelli Editore, Milano.
- Bogatec, N. (ur.), 2020. *Slovene: the Slovene language in education in Italy*. Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning, Ljouwert/Leeuwarden.
- Bogatec, N. & Vidau, Z. (ur.), 2017. *Skupnost v središču Evrope. Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. SLORI, ZIT, Trst.
- Brezigar, S., 2015. Avoiding the Dinosaur Path: An Evaluation of the Status Quo and Developmental Perspectives of the Slovene Minority in Italy. V B. Schrammell-Leber & C. Korb (ur.), *Dominated Languages in the 21st Century: Papers from the International Conference on Minority Languages XIV*. Karl-Franzens-Universität, Graz, 148–167.
- Brezigar, S., 2016. Model za celovito oceno stanja in razvojnih perspektiv narodnih manjšin ter njegova aplikacija na slovensko narodno manjšino. V D. Grafenauer & K. Munda

- Hirnök (ur.), *Raznolikost v raziskovanju etničnosti: izbrani pogledi*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 8–31.
- Brezigar, S. & Vidau, Z., 2017. Predstavninstvo slovenske manjšine – zastopstvo in zastopnost: razmislek o izboljšanju politične participacije Slovencev v Italiji. V A. Janežič & D. Jagodic (ur.), *Druga deželna konferenca o zaščiti slovenske jezikovne manjšine, Gorica, 24. novembra 2017, Trst, 25. novembra 2017*. Regione autonoma Friuli Venezia Giulia, Consiglio regionale, Trst, 45–61.
- Brezigar, S. & Vidau, Z., 2018. Political Participation of the Slovene Community in Italy: A Critical View of its Representation and its Organisational Structure. *Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 81, 43–66.
- Burkart, P., 2014. *Pirate Politics: The New Information Policy Contests*. The MIT Press, Cambridge.
- Carstoccea, A., Kuklys, M. & Malloy, T., 2015. *Participatory Mechanisms for National Minorities*. ECMI, Flensburg.
- Deseriis, M., 2017. Direct Parliamentarism: An Analysis of Political Values Embedded in Rousseau, the “Operating System” of the Five Star Movement. *JeDEM e-Journal of e-Democracy and Open Government* 9 (2), 47–67.
- Floridia, A. & Vignati, R., 2014. Deliberativa, diretta o partecipativa? Le sfide del Movimento 5 stelle alla Democrazia rappresentativa. *Quaderni di sociologia* 65, 51–74.
- Gerbaudo, P. & Screti, F., 2017. Reclaiming Popular Sovereignty: The Vision of the State in the Discourse of Podemos and the Movimento 5 Stelle. *Javnost – The Public: Journal of the European Institute for Communication and Culture* 24 (4), 320–335.
- Giovannini, P., 1988. Generazioni e mutamento politico in Italia. *Italian Political Science Review/Rivista Italiana di Scienza Politica* 18 (3), 487–510.
- Grgič, M., 2020. Kdo se boji slovenščine? Ideološko načrtovanje in (ne)implementacija jezikovnih strategij med Slovenci v Italiji. *Teorija in praksa: revija za družbena vprašanja* 57 (posebna št.), 109–126.
- Jagodic, D., 2017. Slovenci v Italiji: poselitveni prostor in demografsko gibanje. V N. Bogatec & Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope. Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. SLORI, ZTT, Trst, 40–49.
- Jagodic, D., 2019. Znanje in raba slovenskega jezika med mladimi v slovenskem zamejstvu v Italiji. V S. Novak-Lukanovič (ur.) *Jezikovni profil mladih v slovenskem zamejstvu. Mladi v slovenskem zamejstvu*, zv. 4. Inštitut za narodnostna vprašanja, Slovenski znanstveni inštitut, Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Slovenski raziskovalni inštitut, Ljubljana, 67–120.
- Karademir, A., 2018. *Queering Multiculturalism: Liberal Theory, Ethnic Pluralism, and the Problem of Minorities-within-Minorities*. Lexington Books, Lanham.
- Komac, M. & Roter, P., 2015. The Autonomy Arrangement in Slovenia. V T. H. Malloy, A. Osipov & B. Vizi (ur.), *Managing Diversity through Non-Territorial Autonomy: Assessing Advantages, Deficiencies, and Risks*. Oxford University Press, New York, 93–116.
- Melinc Mlekuž, M., 2019. Sporazumevalna zmožnost v šolah s slovenskim učnim jezikom v Italiji. *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja*, 83, 67–82.
- Mezgec, M., 2016. Linguistic landscape as a mirror: the case of the Slovene minority in Italy. *Treatises and Documents, Journal of Ethnic Studies*, 77, 67–85.
- Pan, C. & Pfeil, S. B., 2003. *National Minorities in Europe: A Handbook*. Barumüller, Vienna.
- Prina, F., 2016. *National Minorities in Putin's Russia. Diversity and Assimilation*. Routledge, Abingdon, New York.
- SKGZ, 2015. Statut, 16. marec 2015, <http://www.skgz.org/sl/statut> (dostop 6. 5. 2020).

- SKGZ, 2017. Italijani v Sloveniji in Slovenci v Italiji krepijo sodelovanje, 18. november 2017, <http://www.skgz.org/sl/novice/italijani-v-sloveniji-slovenci-v-italiji-krepijo-sodelovanje> (dostop 20. 5. 2020).
- SSO, 2020. Statut, <http://www.ssorg.eu/statut/> (dostop 1. 6. 2020).
- Stranj, P., 1992. *La comunità sommersa: gli Sloveni in Italia dalla A alla Ž*. ZTT, Trst.
- Troha, N., 2004. Položaj slovenske narodne skupnosti v Italiji in italijanske v Sloveniji med letoma 1954 in 1990. V G. Bajc (ur.), *Na oni strani meje: slovenska manjšina v Italiji in njen pravni položaj: zgodovinski in pravni pregled 1866–2004*. Univerza na Primorskem – ZRS, Zgodovinsko društvo za Južno Primorsko, Koper, 141–166.
- Tuorlo, D., 2006. *Apatia o protesta? L'astensionismo elettorale in Italia*. Ricerche e studi dell'istituto C. Cattaneo. Il Mulino, Bologna.
- Unione Italiana, <https://www.unione-italiana.eu/index.php/it/> (dostop 20. 5. 2020).
- Vermeersch, P., 2006. *The Romani Movement: Minority Politics and Ethnic Mobilization in Contemporary Central Europe*. Berghahn Books, New York, Oxford.
- Vermeersch, P., 2010. Minority Associations: Issues of Representation, Internal Democracy, and Legitimacy. V M. Weller (ur.) *Political Participation of Minorities*. Oxford University Press, New York, 682–701.
- Vermeersch, P., 2015. EU Enlargement and Minority Rights Policies in Central Europe: Explaining Policy Shifts in the Czech Republic, Hungary and Poland. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* 14 (4), 114–140.
- Vidau, Z., 2015. *Upravljanje jezikovne različnosti v javni upravi*. Univerzitetna založba Annales, Koper.
- Vidau, Z., 2017a. Pravni okvir zaščite slovenske narodne skupnosti v Italiji. V N. Bogatec & Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope. Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. SLORI, ZTT, Trst, 50–55.
- Vidau, Z., 2017b. Politična participacija slovenske narodne skupnosti v Italiji. V N. Bogatec & Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope. Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. SLORI, ZTT, Trst, 167–180.
- Vidau, Z., 2017c. What Kind of Involvement for National Minorities in the Political Decision Making Process? An Overview of the Case of the Slovenes in Italy. *Treatises and Documents, Journal of Ethnic Studies* 78, 23–39.
- Vittori, D., 2017. Podemos and the Five-Star Movement: Populist, Nationalist or What? *Contemporary Italian Politics* 9 (2), 142–161.
- Weller, M., 2010. Minority Consultative Mechanisms: Towards Best Practice. V M. Weller (ur.), *Political Participation of Minorities*. Oxford University Press, New York, 477–502.
- Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih*. Uradni list RS 65 (1994), 20. 10. 1994.
- Žagar, M., 2018. Autonomy as Mode of Inclusion and Participation of Distinct Communities and Persons Belonging to them. *Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 81, 5–20.

Opombe

¹ Angl. cooperative participation (Verba 1972, citirano v Carstocea et al. 2015, 8).

² Angl. umbrella organisations.

³ Vermeersch (2010, 683) navaja na primer 33. odstavek Dokumenta kopenhagenskega srečanja Konference o človekovi dimenziji OVSE-ja iz leta 1990, ki predvideva, da so organizacije in

združenja narodnih manjšin vključene v določanje zaščite njihovih etničnih, kulturnih in verskih identitet.

⁴ V Sloveniji in na Hrvaškem.

⁵ Glej na primer poročanje na RTV SLO, ki Italijansko unijo opredeljuje kot krovno organizacijo (Bandelj 2018), in tiskovno sporočilo sestanka o čezmejnem srečanju krovnih organizacij (SKGZ 2017). Pri tem velja opozoriti, da je ta obče sprejeta krovnost Italijanske unije večkrat tudi posredna oziroma posebejbljena, ko na primer italijanske samoupravne skupnosti imenujejo v določeno telo ali komisijo osebo, ki je sicer tudi predstavnik Italijanske unije. *De iure* se tako funkcija zastopanja skupnosti ohranja znotraj zakonsko predpisanih rešitev (Obalne samoupravne skupnosti kot krovne organizacije), *de facto* pa so lahko pooblaščenca, odposlanci ali predstavniki, ki jih izbere, predlaga ali imenuje samoupravna skupnost, dejansko tudi predstavniki Italijanske unije.

⁶ Tu velja opozoriti, da ima madžarska skupnost v Sloveniji eno krovno organizacijo, in sicer na osnovi 9. člena Zakona o narodnih samoupravnih skupnostih ustanovljeno Pomursko madžarsko samoupravno skupnost. Pripadniki madžarske skupnosti niso ustanovili drugih organizacij, ki bi prevzemale, čeprav neformalno, pristojnosti, ki jih prepisujemo krovnim organizacijam.

⁷ Sistem krovnosti oz. italijanske in madžarske manjšinske samouprave je dediščina socialističnega modela, ki je bil oblikovan v SFRJ v drugi polovici 70. let prejšnjega stoletja. Republika Slovenija je širok nabor manjšinskih pravic, pa tudi organizacijo skupnosti v novih političnih razmerah zgolj prilagodila. Sistem organizacije manjšine je hkrati tudi kanal financiranja manjšinskih dejavnosti.

⁸ Pri tem velja poudariti, da je Češka zelo dolgo spodbujala predvsem individualne pravice državljanov in ne kolektivnih pravic (manjšinskih) skupnosti (češ. občanský princip – angl. civic principle). Šele leta 2001 je z zakonom 273 “o pravicah narodnih manjšin” postavila osnovne temelje kolektivni zaščiti manjšin (Vermeersch 2015). V takšnih okoliščinah se zdi proces razvoja predstavnitva manjšin s številnimi manjšinskimi in nevladnimi organizacijami precej razumljiv korak h kasnejšemu oblikovanju bolj konsolidiranega predstavnitva.

⁹ Pan in Pfeil (2003) navajata tri tipologije politične participacije narodnih manjšin. Poleg zgoraj omenjene sta še sodelovanje političnih predstavnikov manjšin na volitvah in njihova izvolitev v državnih in krajevnih političnih institucijah ter enakopravno predstavnitvo v zadevah, ki so za manjšino življenjskega pomena.

¹⁰ Teritorialna ali politična avtonomija predpostavlja delovanje deželnega parlamenta z zakonodajnimi pristojnostmi in neodvisno izvoljeno vlado, ki izvaja zakonodajo na avtonomnem območju (Benedikter 2009, 83). Avtonomija je učinkovita pri ohranjanju in razvoju narodne manjšine, če avtonomija zadeva odločanje in zakonodajo glede: urejanja institucionalne dvojezičnosti znotraj okvira krajevne samouprave, izobraževalnega sistema v manjšinskem jeziku, kulturnih institucij in programov ter medijev v manjšinskem jeziku, izpostavljanja grbov in simbolov narodne manjšine ter ohranjanja narodne dediščine (Benedikter 2009, 83).

¹¹ Krajevna avtonomija, samouprava ali upravna avtonomija zadeva posamezne upravne enote, v katerih manjšina tvori večino prebivalstva, kot so občine ali deli občin (Benedikter 2009, 40). Predvidene so oblike decentralizacije nekaterih pristojnosti, vendar ne razpolagajo z zakonodajno oblastjo (Benedikter 2009, 40). Ta oblika omogoča, da lahko pripadniki narodne manjšine sami odločajo o svojih zadevah, kot so urejanje institucionalne dvojezičnosti znotraj okvira krajevne samouprave, raba imen in simbolov narodne manjšine, urejanje krajevnih navad in festivalov, varstvo krajevnih spomenikov, šolstvo in mediji v manjšinskem jeziku, ohranjanje dediščine in gospodarske dejavnosti (Benedikter 2009, 40).

¹² Območje, kjer so Slovenci zgodovinsko prisotni, zaobjema dodatnih 7 občin za skupnih 39 občin, seznam 32 občin je pravno opredeljen za potrebe izvajanja Zakona o zaščiti slovenske jezikovne manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini št. 38 z dne 23. februarja 2001 (Jagodic 2017).

¹³ Status SSO tako v prvem odstavku 3. člena določa, da je “cilj Združenja ohranitev in razvoj slovenske skupnosti v Italiji v vseh vidikih političnega, socialnega, kulturnega, športno-rekre-

acijskega, ekonomskega in znanstvenega življenja” 3. odstavek 3. člena pa opredeljuje namen SSO kot združenje, ki “koordinira dejavnost organizacij in ustanov članic in zastopa njihove skupne interese v vseh forumih in na vseh ravneh” (SSO 2020). Podobno tudi 2. člen Statuta SKGZ določa, da spada med cilje SKGZ “prizadevati si, da bodo pravice in interesi slovenske jezikovne manjšine v Italiji enakopravno upoštevani na jezikovnem, kulturnem, političnem, gospodarskem, izobraževalnem, športnem, socialnem in drugih področjih in da bo manjšini in njenim pripadnikom zagotovljena dejanska enakopravnost” (SKGZ 2015).

¹⁴ Odprta aktualna vprašanja o položaju slovenskega jezika v Italiji zadevajo med drugim jezikovno politiko, rabo slovenščine med mladimi in v šoli ter javno rabo slovenščine, glej npr. Grgič (2020), Jagodic (2019), Melinc Mlekuž (2019), Mezgec (2016), Vidau (2015).

¹⁵ Najnovejši prerez izobraževalnega sistema v slovenskem jeziku v Italiji je zbran v Bogatec (2020).